

Befolkningens opfattelse af mad og risiko

Jesper Lassen

Lektor fødevarer sociologi

Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi

Københavns Universitet

jl@foi.ku.dk

Dagsorden

- Hvilken rolle spiller risiko og fødevarer sikkerhed for almindelige mennesker?
- Hvad er forskellen på almindelige mennesker og eksperter, når det handler om opfattelsen af risiko og fødevarer sikkerhed?
- Hvordan håndterer almindelige mennesker risiko og fødevarer sikkerhed i dagligdagen?

Sikkerhed og risiko – betyder det noget for almindelige mennesker?

-Korzen SM , Lassen J (2010): Meat in context: on the relation between perceptions and contexts. *Appetite* 54(2)

-Lassen, J & Korzen, S. (2009): The environment overlooked? The role of organic concerns in organic food discourses. *Anthropology of Food* S5

Risikoens kontekstualitet

- Eller hvorfor folk ikke bare gør folk som de siger!

Table 1: Summary of reviewed studies concerning valuation of avoidance of pathogens, valuation method, product type, and WTP

Source	Valuation method	Type of Product	Price premium (WTP)
Rozan <i>et al.</i> (2004)	Vickrey Auction	Vegetables	10-100%
Goldberg & Roosen (2005)	CVM & CE	Poultry	55%
Christensen <i>et al.</i> (2006)	CE	Poultry	35-50%
Meuwissen & van der Lans (2004)	Conjoint Analysis	Pork	41%
Hayes <i>et al.</i> (1995)	Vickrey Auction	Poultry	15-30%
Latvala & Kola (2003)	CVM	Beef	10-30%
Cao <i>et al.</i> (2005)	Vickrey Auction	Poultry	22-28%
Wandel & Bugge (1997)	CVM	Meat	25%
Shin <i>et al.</i> (1992)	Vickrey Auction	Meat product	25%
Miller & Unnever (2001)	CVM	Pork	25%
McCluskey <i>et al.</i> (2003)	CVM	Beef	14-22%
Wessell & Anderson (1995)	CVM	Seafood	10%
Buzby <i>et al.</i> (1998)	CVM	Vegetables	10%

KAN IKKE SÆLGES!!!!

Note: CVM corresponds to Contingent Valuation, whereas CE corresponds to Choice Experiment.

Fokusgrupper om fødevarerikkerhed og kvalitet Opfattelsen af kvalitet og sikkerhed i tre kontekster

- 5+5 fokusgrupper á 5-8 deltagere i 2001 og 2005
- Deltagere over 20 år; M/K; ansvar/ikke ansvar for mad.
- Hovedtemaer i interviews:
 - Hverdag
Hvad spiste, købte, tilberedte du i går...
 - Produktion af kød
Maden er produceret og forarbejdet...
 - Sikkerhed af kød
Man kan blive syg af det man spiser...

Fokusgrupper om fødevarerikkerhed og kvalitet

Dominerende kvaliteter

	Hverdagskontekst
Smag	x
Tekstur	x
Sundhed	x
Nemt og praktisk	x
Passer til lejligheden	x
Tilsætningsstoffer	x

"Hamburgerryg og salat og pasta. Og det er fordi det er hurtigt og nemt at tilberede. Det kræver ikke ret meget. Hamburgerryggen passer jo for det meste sig selv. Så... man behøver ikke stå så lang tid i køkkenet"

Fokusgrupper om fødevarerikkerhed og kvalitet

Dominerende kvaliteter

"... Det har netop noget at gøre med at jeg vil gerne vide, trods alt, at dyret har haft en eller anden form for okay liv og nogenlunde gode forhold. Og der ikke kommer så meget medicin og ting og sager i det. Det, der skræmmer mig rigtig meget, det er selve den måde de bliver slagtet på. Hvordan det kød bliver forarbejdet på, når det først er i gang. Jeg synes kun, man hører frygtelige ting om, at de spæder det hele op med vand, og de tager hvad som helst og kører det igennem sådan en kværn, så knogler kommer med."

	Produktionskontekst
Smag	
Tekstur	
Sundhed	
Nemt og praktisk	
Passer til lejligheden	
Tilsætningsstoffer	X
Dyrevelfærd	X
Miljø/ økologi	X
Sikkerhed	X
GMO-frit	X
Gennemskuelighed	X

Risiko og kød mellem hverdag og produktion

Hverdag

Købe, tilberede, spise

Forbrugeren

Mad, kød (*ikke* dyr!)

Det sociale måltid

Materielle kvaliteter

Sikkerhed og risiko er stort set fraværende

Grænseværdier irrelevante

Produktion

Producere, forarbejde

Borgeren

Råvarer, dyr (*og* mad og kød)

Industriel produktion

Immaterielle kvaliteter

Sikkerhed og risiko nævnes, men er ikke dominerende temaer

Grænseværdier kan spille en rolle

En sociologiske forklaring

- Forskellige kontekster domineres af forskellige værdisystemer (Thévenot & Boltanski)
 - Gennem livet og dagen indgår vi i forskellige situationer
 - Hver situation domineres af forskellige legitime argumenter og logikker
 - Bestemmer hvad der er rigtigt og forkert at sige og gøre
- Spørgsmålet er om og hvornår grænseværdier kan være et legitimt argument?

Opfattelser af fødevarerisiko og -risiko Læg- og ekspertperspektiver

- Jensen KK, Lassen J, Robinson P, Sandøe P. (2005): Lay and expert perceptions of zoonotic risks: understanding conflicting perspectives in the light of moral theory. *International Journal of Food Microbiology* 99(3)
- Korzen SM , Sandøe P , Lassen J (2010): Pure meat – Public perceptions of risk reduction strategies in meat production. *Food Policy* 36(2)

Risiko og sikkerhed som kvalitet: Lægfolks og eksperters syn på zoonoser

Hvad sker der når man tvinger almindelige mennesker (lægefolk) til at tale om fødevarer sikkerhed?

Er deres forståelse/ vurdering af sikkerhed anderledes end eksperters?

Ekspert

Person der til daglig arbejder med (zoonotiske) risici på et overordnet plan – dvs. tæt på beslutningstagere.

- 13 m/k fra brancheorganisationer, offentlige myndigheder, forskning & NGO

Lægperson

En, der hverken er ekspert eller har stærke beskæftigelsesmæssige forbindelser til sektoren

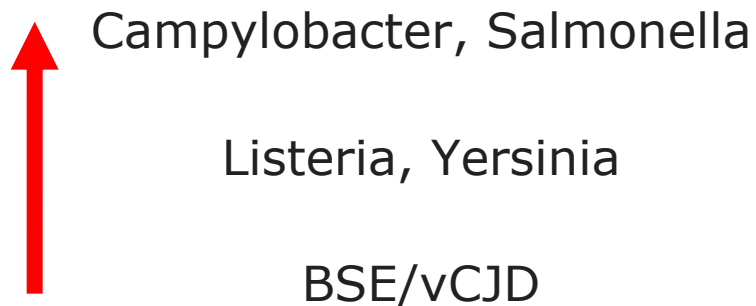
- 11 m/k fra Viborg, Kbh./Frb. & NV Fyn

Eksperternes vurdering af risiko og sikkerhed: Hvad er den største risiko?

- Enighed om kendsgerninger – trods forskellige ståsteder.
- Enighed om trusselsbilledet
- Risiko opfattes som to-dimensional:

Risiko = konsekvens × frekvens

- Grænseværdier indlysende vigtige instrumenter

Eksperternes opfattelse af sikkerhed

...BSE er en kæmpe stor politisk sygdom. Vi har haft 2 millioner smittede kreaturer i England (...). Vi har ca. 100 mennesker der blev syge. Vurderingen er vildt overdrevet, hvis man ser strikt videnskabeligt på det. Det er en politisk sygdom, der koster milliarder og milliarder dræner helt vildt ud. Vi ska' bare fjerne risikomaterialet fra hjernestammen og ryggraden, så har vi opnået det der skal til. Det er helt ude af proportioner. Og det ved jeg at alle videnskabelig medarbejdere jeg har talt med, der sidder med det her, er helt enige om.

Ekspert, fødevarerektoren

Lægpersonerne

- Forskelligt erfaringsgrundlag mht zoonoser
- Forskellige sociale og materielle baggrunde
- Udbredt ukendskab til de enkelte zoonoser
- Risiko opfattes som mange-dimensional – og frekvenser er sjældent/aldrig en af dimensionerne:
 - Gru/ rædsel, katastrofepotentiale
 - Naturlighed
 - Kontrollerbarhed
 - Ansvar
 - Osv

Katastrofepotentiale, gru og rædsel

- Ja men det er de dødsfald man har hørt om [det får Creutzfeld-Jakobs til at være den værste] ... det virker som en sygdom man kan gå og bygge op i lang tid og så pludselig viser den sig med dødelig effekt... uden større varsel, mens de tre andre trods alt har nogle symptomer i begyndelsen ikke .. der gør at man kan nå i behandling, og der findes vist heller ikke rigtig nogen behandling for Creutzsfelt-Jakobs så ... det må gøre den til den farligste.

(Mand, 37 år, Kbh.)

Erfaringer fra risikosociologien: Hvad påvirker folks oplevelse risiko?

	Øget risikooplevelse	Mindsket risikooplevelse
Risikoens årsag	Menneskeskabt, teknologisk (vCJD, genteknologi, dioxin, kunstige tilsætningsstoffer)	Naturlig (salmonella, 'naturlige' tilsætningsstoffer)
Risikoens ejerskab	Ufrivillig (dioxin, tungmetaller)	Frivillig (pesticider, råmælksost)
Risikoens synlighed	Usynlig (GMO, pesticider, dioxin, tungmetaller)	Synlig (mug, råd)
Konsekvensernes art	Akut, dødelig, grufuld (vCJD, dioxin)	Forbigående, velkendt (salmonella)
Retfærdighed	Påvirker uskyldige (børn, fremtidige generationer) (genteknologi)	Påvirker ikke uskyldige (sushi, gravad laks???)
Mulighed for selv at kontrollere	Ikke kontrollerbar (vCJD, dioxin)	Kontrollerbar (salmonella, pesticider)
Egne erfaringer	Ukendt (sushi i 80'erne, vCJD)	Velkendt (gravad laks, salmonella)

Folks strategier i forhold til sikkerhed og risiko

Fire risikostراتيجier

1. Fornægterne

Fornægterne

- Er fødevarer sikkerhed et problem?
- Bliver folk syge?
- Det går ud over de andre
- Jeg er immun!

Hvilken rolle spiller grænseværdier?
- ingen; der er jo ikke noget problem!

Fire risikostراتيجier

2. De tillidsfulde

Fornægterne

De tillidsfulde!

- Jeg behøver ikke tænke på sikkerhed og risiko
- Myndigheder, producenter og andre eksperter har styr på fødevarer sikkerheden

Hvilken rolle spiller grænseværdier?

- *Ikke vigtige for den enkelte forbruger i dagligdagen*
- *En del af eksperternes værktøjskasse, som man ikke behøver vide noget om!*
- *Bidrager til en følelse af grundlæggende tillid*

Fire risikostراتيجier

3. De selvsikre

Fornægterne

De tillidsfulde

De selvsikre

- Jeg har selv styr på fødevarerikkerheden!
- Strategisk indkøb; høj hygiejne; sikre tilberedningsformer: krydderier, frysning, gennemstegning mv

Hvilken rolle spiller grænseværdier?

- Kan spille en rolle i forbindelse med indkøbet

Fire risikostراتيجier

4. De skæbnetro

Fornægterne

De tillidsfulde

De selvsikre

De skæbnetro

- Usikkerhed er et vilkår, noget naturligt
- Det er farligt at leve

Hvilken rolle spiller grænseværdier?
- Ingen

Sammenfatning

- Opfattelsen af risici og sikkerhed er afhængig af
 - Den kontekst vi møder fødevarerne i
 - Den kontekst risikoen optræder i
- Grænseværdier er delvist relevante i nogle og helt irrelevante i andre kontekster
- De fleste af de forhold der er vigtige for folks opfattelse af risiko er helt uafhængige af grænseværdier
- Grænseværdier er teknikaliteter, der spiller en rolle i forbindelse med etableringen af en grundlæggende tillid til fødevarerne

